

LUNDS
UNIVERSITET

2005-06-01

Svenska ESF-Rådet

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

YES

– pedagogik för utsatta med ideologiska förtecken

*En utvärdering i samarbete mellan
rektor Lena Lago, Basta Arbetskooperativ &
utvärderare Cecilia Heule, Socialhögskolan i Lund*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL ETT – BAKGRUND	4
INLEDNING.....	4
VAD ÄR BASTA?	4
EU-PROJEKTET.....	5
YRKES- OCH ENTREPRENÖRSUTBILDNINGEN – YES.....	6
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
ATT VÄLJA EN DELTAGARORIENTERAD METOD	8
STRÄVAN EFTER DIALOG.....	9
ETISKA DILEMMAN.....	10
PROJEKTETS SJÄLVUTVÄRDERING.....	11
DEL TVÅ – UTVÄRDERINGEN AV YES	12
AV CECILIA HEULE	
INLEDNING.....	12
VILKA VAR FREIRES TANKAR KRING PEDAGOGIK FÖR DE FÖRTRYCKTA?	13
VILKEN RELEVANS HAR DESSA TANKAR FÖR EN ORGANISATION SOM BASTA?.....	15
ATT UTVÄRDERA YES	17
INDIVIDERNAS UTVECKLING.....	17
EN UTBILDNING TAR FORM.....	18
UTBILDNINGENS ROLL PÅ BASTA.....	20
ÅTERKOPPLING TILL FREIRE	23
SAMMANFATTNING	24
DEL TRE – EN REKTORS REFLEKTIONER	26
AV LENA LAGO	
INLEDNING.....	26
EN PEDAGOGISK GRUND	27
HUR FÖRHÅLLER SIG DE PEDAGOGISKA STRATEGIERNA TILL FREIRES PEDAGOGIK?.....	27
MAKTEN MANIFESTERAS I GEMENSAMT FATTADE BESLUT.....	28
INDVIDEN KONTRA KOLLEKTIVET	29
SPRÅKETS MAKT	29

PEDAGOGISKA VERKTYG	30
INDIVIDUELLA STUDIEPLANER	30
SJÄLVSKATTNINGSCHEMAN	32
REFLEKTERANDE LEKTIONSPASS	33
UTVECKLINGSSAMTAL	36
UTVÄRDERINGAR	
<i>HUR GICK DET SEDAN?</i>	
LÅNGT LIV AV TUNGT MISSBRUK BAKOM SIG	37
FICK ANSTÄLLNING PÅ SINA PRAKTIKPLATSER	38
UTBILDNINGSBOK GAV RÄTT TILL HÖGRE LÖN	38
VIKTEN AV MENTORSKAP	39
EN NY MÖJLIGHET – GYMNASIEBETYG	40
<i>HUR GICK DET FÖR ANDRA GRUPPER INOM YES?</i>	
GRUPPEN FICK SLAGSIDA REDAN FRÅN BÖRJAN	40
STUDIESTÖDJARNA BLEV ARBETSLÖSA	41
YESLÄRARE BLEV "ÅRETS BYGGLÄRARE"	41
MÅNGA FLER SÖKANDE ÄN PLATSER	41
SAMTLIGA DELTAGARE FRÅN MÅLGRUPPEN	42
ATT VÄGLEDA VIDARE	42
SLUTORD	43
BILAGA 1 – YES-UTBILDNINGENS PEDAGOGISKA GRUNDSYN	45
BILAGA 2 – SAMARBETE MED BRANSCHORGANISATIONEN	47
KÄLLFÖRTECKNING	48

DEL ETT - BAKGRUND

INLEDNING

Denna rapport är en utvärdering av en ny yrkesutbildning för vuxna som av olika anledningar inte har kunnat tillgodogöra sig reguljär undervisning. Utbildningen drivs inom ramen för Basta Arbetskooperativ utanför Nykvarn. Basta är ett företag inom den sociala ekonomin som riktar sig mot missbrukare som vill lämna sitt missbruk.

Tillsammans med Lunds Universitet, Folksam och Funk¹ har Basta Arbetskooperativ bedrivit ett EU-projekt som kallats Egenmakt För Framtiden (EFF). Detta har pågått under perioden 2002 – 2005. Samarbetet mellan Lunds Universitet och Basta har bland annat utmynnat i tre utvärderingar. Två nystartade verksamheter har utvärderats – varav denna studie om YES är den ena. Samarbetet har även innefattat en studie om kvinnors situation på Basta. En viktig målsättning i dessa utvärderingar har varit att förmedla den kunskap som utvärderingen successivt genererar tillbaka till projekten och att vara behjälplig i organisationernas utveckling. Dialog har varit ett nyckelord och planering av utvärderingarna har i högsta möjliga mån skett tillsammans med företrädare från projekten.

VAD ÄR BASTA?

Basta Arbetskooperativ, som finns sedan hösten –94, är ett socialt företag som erbjuder hjälp till självhjälp. Som redskap för individens rehabilitering från missbruk finns gemenskapen från kollektivet samt det arbete som bedrivs inom det företagande som sker på Basta. Detta innebär att ingen så kallad behandling eller vård given av terapeuter eller annan utbildad vårdpersonal erbjuds under den ettåriga lärlingstiden.

Bastas arbetskooperativ har i dagsläget mellan 60 och 70 medarbetare². Med några undantag har samtliga många år av missbruk bakom sig. Majoriteten av Bastas medarbetare är män. Bastas produktion sker inom olika verksamhetsgrenar exempelvis inom byggsektorn (byggnation, snick-

¹ Funk var en ideell förening med syfte att starta ett Basta i Väst-Sverige. Sedan början av 2003 driver de verksamhet utanför Borås under namnet Basta-Väst (Se Heule 2002).

² Dessutom finns mellan 15 – 20 medarbetare på filialen Basta-Väst.

eri och klottersanering) samt inom djurhållning (hästar och hundpensionat). Till Bastas företag räknas också Basta rehabilitering och Bastas ettåriga Yrkes- och entreprenörutbildning.

Basta är inspirerat av det italienska kooperativet San Patrignano. Då grundaren Alec Carlberg skulle bygga upp ett svenskt exempel formulerades en ideologi med sex så kallade grundpelare, vilka lyder; Arbetets roll; Kvalitetsmedvetande; Solidaritet med andra; Ekologins nödvändighet; Oberoendets stolthet och Exemplets makt (Carlberg 2001).

EU-PROJEKTET

I samarbete med Folksam, Socialhögskolan i Lund samt den ideella föreningen FUNK ansökte Basta Arbetskooperativ Eu-medel under våren 2001 för att starta och driva en Yrkes- och entreprenörsskola för elever som varit marginaliserade från andra utbildningar. I ansökan formulerades följande mål:

- 1 Att skapa förutsättningar för makt och egenmakt åt utsatta grupper – hemlösa, missbrukare, långtidsarbetslösa, prostituerade med flera – via socialt företagande inom den sociala ekonomin. (Ur projektansökan sid 3)
- 2 Att erbjuda ett antal människor vars livssituation gör att de tillhör gruppen de mest utsatta möjligheter att lämna marginaliseringen och ta sig in i samhällsgemenskapen. (Ur projektansökan s 8)

Eu-projektet, där Yrkes- och entreprenörsskolan var ett av delmålen, fick namnet ”Egenmakt För Framtiden”. Syftet med projektet var att erövra makt och egenmakt åt målgruppen de mest utsatta. Inledningsvis poängterades vikten av att hitta en speciell pedagogik, som skulle underlätta inläringen för en målgrupp som varit utanför arbetsmarknaden och som i de flesta fall haft dåliga erfarenheter av skolan. I samtal nämndes ofta pedagogen Freire som en ideologisk inspiratör för undervisning med empowerment som mål. Dessutom ville initiativtagarna till projektet att pedagogiken skulle utgå från Bastas grundstenar. Utifrån dem skulle en pedagogisk plattform för utbildningen skapas.

YRKES. OCH ENTREPRENÖRSUTBILDNINGEN - YES

Under hösten 2002 anställdes rektor Lena Lago av Basta Arbetskooperativ för att skapa förutsättningar för en yrkesutbildning för Bastas medarbetare. Lena Lago kom till Basta i augusti 2002 med uppdrag att starta och driva utbildningen. Hon hade en bakgrund som grundskollärare och lärarfortbildare och hade även skrivit ett antal böcker om utvecklingssamtal och mentorskap inom förskola, grundskola och gymnasium.

Den första klassen bestående av fyra personer boende på Basta startade i januari 2003. Sedan dess har utbildningen haft flera klassomgångar inom olika yrkesinriktningar. De flesta inom målgruppen har ingen eller mycket låg grundutbildning, men saknar inte resurser att lära. Utbildningen strävar efter att vara ett medel för utsatta människor att återta makten över sin situation, och att genom utbildning få en positiv självbild för att bli stärkta i sin yrkesroll. Stor vikt har lagts vid att erövra ett språk vilket har lett till att en sjunde ideologisk grundsten har tillkommit i utbildningen: ”Språkets makt.”

YES är en yrkesutbildning där den valda inriktningen exempelvis ”bygg och anlägg” bildar grunden. Exempel på andra inriktningar har varit träarbetare, plattsättare, hästskötare eller hundinstruktör. Utbildningarna sker under ett år. Den korta tiden anses vara attraktivt för målgruppen, då det vanligtvis tar längre tid att få ett certifikat inom valda yrkesgrenar. Genom att sträva efter ”Arbetets pedagogik” vill man begränsa det som lärs ut till det som studenten upplever vara relevant för sin framtida yrkesutövning. Kunskapen måste kunna sättas in i ett sammanhang och vara meningsfull. Detta innebär att ämnen som matematik och svenska, som ingår i baskursen, ska kunna relateras till den blivande yrkesrollen. Det individuella yrkesvalet utgör en inriktning i utbildningen och dessutom ges ett antal gemensamma kurser.

När utbildningen startade i januari 2003 blev fyra deltagare pionjärer. Yrkesinriktningarna var träarbete, el, hästskötsel och plattsätter. Tre var vuxna, en var 17 år. De vuxna hade var och en mer än 25 års tungt narkotikamissbruk bakom sig. Samtliga deltagare gjorde sin praktik utanför Bastas verksamheter främst av ett skäl – att Basta som företag inte hade ett hängavtal med facket, vilket gjorde att verksamheterna inte kunde godkännas som utbildningsföretag. Detta skulle i sin tur innebära att deltagarna inte skulle få tillgodoräkna sig lärlingspoäng under praktiken.

(Under våren 2003 arbetades det inom projektet för att Basta skulle få ett sådant avtal och i mars 2003 tecknade Basta hängavtal med facket. Detta möjliggjorde för kommande grupper att göra lärlingspraktik på Basta).

För att skapa förutsättningar för en trygg inlärningsituation för de studerande och att uppnå studieresultat fick de studerande flera lärare och handledare som stöd. Eftersom utbildningen består av lika mycket praktik som teori blir även praktikhandledarens kompetens av stor vikt. Det är därför viktigt att hitta välrenommerade företag med duktiga handledare till samtliga deltagare. Utöver handledarnas och lärarnas insatser får eleverna kontinuerligt stöd av de studiestödjare som finns på heltid i utbildningen. Under det första året fick deltagarna endast gymnasiebetyg på den yrkesinriktade delen, men idag samarbetar YES med Södertälje kommun och Social- och arbetsmarknadskontoret vilket har lett till att man skapat en komvuxlösning för YES-utbildningens certifiering. Därmed har elevernas betygsatta ämnen utökats med datakunskap, pedagogiskt ledarskap, samhällskunskap, småföretagande A, projekt och företagande samt även från och med januari 2004 organisation och ledarskap.

Samtliga elever från första klassen som påbörjade sin utbildning under januari 2003 rekryterades från Basta Arbetskooperativ. Sedermera har YES även tagit emot elever från gymnasieskolor i Södertälje och Nykvarn som inte fått sina behov tillgodosedda i reguljär gymnasieundervisning. Utvärderingen som redovisas i denna skrift bygger på intervjuer gjorda med elever från den första och andra omgången, av vilka alla bor på Basta.

SYFTE

Syftet med utvärderingen som presenteras i del två har varit att genom intervjuer följa vilka lärande processer som sker under första utbildningsåret och undersöka vad som är verksamt för att uppnå utbildningens målsättningar. Syftet inbegriper följande frågeställningar;

- Vilka verktyg är verksamma i strävan efter elevernas egenmakt och att nå utbildningens målsättningar?
- Hur har utbildningen lyckats med att tillgodose elevernas behov av dessa verktyg?

- Hur påverkas Basta av YES-utbildningen och hur påverkar Basta YES?

I del tre reflekterar rektor Lena Lago över uppdraget hon haft sedan hon anställdes hösten 2002. Hon beskriver fritt de utmaningar som hon mött och berättar om med- och motgångar som flera av utbildningens första elever har genomgått.

ATT VÄLJA EN DELTAGARORIENTERAD METOD

I samband med denna utvärdering har det funnits en strävan efter att utveckla en utvärderingsmetod som innebär så mycket dialog och interaktion som möjligt. En bakomliggande tanke har varit att den kunskap som utvärderingen genererar i högsta möjliga mån skall komma både utvärderare och projektansvariga tillgodo. Benämningen *deltagarorienterad* är lånat från Holmér och Starrins bok "Deltagarorienterad forskning" (1993). De skriver på sidan 6 att begreppet ännu inte är vedertaget men att de använt sig av Tage Danielssons filosofi. När det inte finns något ord för det man vill säga, finns det inget annat att göra än att skapa ett nytt. Denna innovativa anda som i praktiken även innehåller ett visst mått av osäkerhet och trevande har präglat samarbetet kring utvärderingen.

Rektor Lena Lago och utvärderare Cecilia Heule har delat en önskan om att pröva metoder som inneburit ett gemensamt skapande med tonvikt på dialog. En liknande vision har funnits för yrkesskolans pedagogik. Att använda Paulo Freires teorier om pedagogik för förtryckta låg i linje med denna strävan. Lena Lago har under uppstarten av Yrkes- och Entreprenörutbildningen haft en egen utvärderingsrutin genom muntliga och skriftliga feedbackmöjligheter efter olika kursmoment. Detta beskrivs under separat rubrik nedan. Genom regelbunden kommunikation mellan Lena Lago och Cecilia Heule har utvärderingens framväxt haft en öppen och reflekterande prägel. Det har funnits goda möjligheter att förbereda intervjuer med elever så att aktuella processer har kunnat fångas upp på ett bra sätt.

De reflektioner som görs i del två i denna skrift bygger i huvudsak på återkommande intervjuer som Cecilia Heule har gjort med utbildningens elever. Samtalsintervjuerna har varit tematiserade utifrån studiens frågeställningar. Även rektor Lena Lago, Bastas grundare Alec Carlberg samt ekonomisamordnare Lars Svedin har intervjuats. Intervjuerna har bandats och skrivits ut. Dessa

har rektor Lena Lago och Bastas grundare och ordförande Alec Carlberg fått ta del av. Eleverna har på ett tydligt sätt informerats om att syftet med dessa är att utveckla en pedagogik som är hållbar och att dessa kommer att läsas av utbildningens ansvariga. Intervjuerna bygger på fyra intervjurundor som gjorts under 2003. Samtalsintervjuerna med skolans elever har varit cirka ½ - 1½ timme långa. Samtliga fyra elever från första klassen har intervjuats vid fyra tillfällen. Under hösten har även de två elever som kom från Basta och som påbörjade sin utbildning under terminen intervjuats vid två tillfällen. I samma klass fanns fem ungdomar från Södertälje kommun. Dessa har inte intervjuats. Utvärderingen som presenteras i del två gäller alltså elever som kommer från och bor på Basta Arbetskooperativ. Det har därför även varit av intresse att genom intervjuerna försöka fånga upp kunskap om vad utbildningen har betytt för Basta och hur utbildningen påverkar elevernas syn på Basta.

STRÄVAN EFTER DIALOG

Hur har vi gått tillväga i denna strävan efter delaktighet under utvärderingens gång? En utvärdering utförs i olika steg. Dessa kan vara; 1. Att formulera problem eller frågeställningar; 2. Att välja metod; 3. Utförande; 4. Insyn och tillgång till material; 5. Analys av material; 6. Redovisning och diskussioner kring former för detta. Tanken har varit att både rektor Lena Lago och utvärderare Cecilia Heule skulle samarbeta under så många steg som möjligt. I utvärderingen av YES-utbildningen har samarbetet involverat samtliga av de sex stegen som nämns ovan.

Det kan i en utvärdering vara svårt att få en allsidig bild av en utbildnings utveckling. En utvärdering är tidsbegränsad och resursbegränsad. Då resultat som framkommer under utvärderingen kontinuerligt diskuteras och bearbetas av både projektledning och utvärderare finns möjlighet att uppmärksamma sådana brister på perspektiv. Den kontinuerliga dialogen är ett sätt att bearbeta den kunskap som växer fram och den är ett redskap i analysen. Eftersom man har arbetat med frågorna under utvärderingens utveckling är chansen större att projektet vunnit kunskaper om lösningar genom reflektioner. Förhoppningen om att projektet skall "äga" sin utvärdering blir mer realistisk.

Lena Lago och Cecilia Heule har haft regelbunden kontakt via telefon. De geografiska avstånden har lett till att mer intensiva arbetspass har bokats in i samband med intervjuer. Dessa har varit

både utvecklande och givande. Trots att diskussionerna har haft karaktären av att pröva hypoteser och att finna förklaringar till olika processer och mönster, skiljer sig Lena Lagos redovisade perspektiv från Cecilia Heules. Lena är en aktör och entreprenör av verksamheten som utvärderas och Cecilia är en utomstående utvärderare som vid ett antal tillfällen har fått möjlighet att belysa verksamheten med sina frågor eller kunnat göra observationer vid tillfälliga besök. Lena befinner sig dagligen på Basta och tolkar händelser omkring sig i förhållandet till det uppdrag hon har.

Under utvärderingens gång har vi gemensamt tagit del av litteratur som berört utvärderingsmetoder eller Freires tankar om pedagogik för förtryckta.

ETISKA DILEMMAN

Det vore naivt att anta att uttalanden av brukare eller gräsrotter i en organisation alltid skulle gynna deras situation. Alla organisationer består av maktstrukturer och olika krafter upprätthåller dessa. En kritisk röst som ifrågasätter den rådande ordningen kan skava i den annars ingångna skon och beroende på hur viktig rösten är för organisationen kan det hända att man bedömer den vara en sten som bäst bör tystas eller tas bort. Detta kan låta cyniskt men som utvärderare i de tre projekten måste man vara medveten om att ett dylikt scenario inte skulle vara speciellt besynnerligt.

Under utvärderingens gång har det hänt att individer har uttalat sig kritiskt mot specifika företeelser i organisationen. Att låta individerna förbli anonyma har inte varit genomförbart då det är ganska lätt att förstå vem som uttalat sig på grund av arbetsbeskrivningar och personliga uppgifter. För Lena Lago har intervjuerna sannolikt inte varit så kontroversiella då hon genom sin nära kontakt med eleverna och sin regelbundna självutvärdering haft en god inblick i de processer som de genomgått. Men mycket av det som framkommer berör Basta som organisation och det har under utvärderingens gång varit en utmaning att finna sätt att förmedla denna kunskap på ett klokt sätt.

I och med Bastas expansion under de gångna tio åren då företagets storlek mångdubblats uppstår nya behov. Intervjuaren har vid ett flertal tillfällen uppmärksammat en efterfrågan till dialog och förankring av idéer hos nykomlingar och lärlingar. Eftersom sådant arbete kan ta tid och kräver

en viss försiktighet, så har ambitionen till dialog med en större grupp berörda delvis fått offras. Detta har skett för att kunna säkra ett etiskt förhållningssätt till de intervjuade och till de människor som eventuellt påverkas av processer i organisationens utveckling. Vid enstaka tillfällen har den intervjuade gripit chansen att prata av sig vid intervjutillfället, och har sedan fått läsa intervjun före vidarebefordran till någon annan i utskriven form. Konsekvensen av detta har vid något tillfälle varit att det uttalade ansågs så kontroversiellt och emotionellt att den intervjuade inte ville att vissa delar av intervjun skulle användas. Sådana intervjuer har dock inneburit ett tillfälle för Cecilia Heule och Lena Lago att följa och diskutera processer som deltagare genomgår och som är intressanta då de i flera fall återger återkommande mönster snarare än individuella upplevelser.

PROJEKTETS SJÄLVUTVÄRDERING

För att kunna följa lärandeprocesserna, där deltagarna skulle stärkas i sin egenmakt, valde Lena Lago att följa och dokumentera dessa genom individuella studieplaner, självskattningsscheman, reflekterande lektionspass, utvecklingssamtal samt veckovisa utvärderingar. Detta gjorde hon parallellt med den deltagarorienterade utvärderingen som Cecilia Heule skulle hålla i via återkommande intervjuer under året.

DEL TVÅ – UTVÄRDERINGEN AV YES

AV CECILIA HEULE

INLEDNING

Redan vid planering av utvärderingen rådde en samstämmighet om att det vore intressant att använda den brasilianske pedagogen Paulo Freires pedagogik i reflektioner över Bastas Yrkes- och Entreprenörutbildning. Vi tyckte att Freires tankar om utbildning av flera orsaker kunde vara intressanta att relatera till Bastas verksamhet av olika anledningar och om detta kan man läsa i ett särskilt avsnitt nedan. Snarare än att anpassa praktiken efter Freires pedagogik var tanken att använda denna som en referensram för reflektion vid analys av den utveckling som präglade utbildningens första år.

Jag kommer inledningsvis att sammanfatta några av Paulo Freires grundläggande tankar som kan vara relevanta i detta sammanhang. Avsnittet som sedan följer är ett försök att undersöka om det finns likheter mellan Bastas organisation och medarbetare och de grupper som Freire främst åsyftade då han utvecklade sina teser. Därefter diskuterar jag huruvida det har funnits paralleller mellan Bastas pedagogik på YES och Freires pedagogik för förtryckta grupper i Sydamerika³. Jag

³Paulo Freires radikala idéer kring lärande och empowerment för maktlösa grupper i samhället har inspirerat både lärare och praktiker inom socialt arbete världen över. Han växte upp i Brasilien i en borgarfamilj som varit välställd men som fått känna på fattigdomen efter de ekonomiska kriserna i slutet på 20-talet. Freire beslutade att studera juridik för att kämpa för de fattiga som advokat, men ändrade riktning till pedagogik efter att ha funnit att det Brasilianska rättssystemet bara tjänade de rika förtryckarna. Han disputerade som pedagog år 1959 och blev sedan professor vid socialhögskolan i staden Recife. Vid denna tid hade han redan under mer än tio år utvecklat ett alfabetiseringsarbete bland staden Recifes fattiga. (Rhode, ur Freire 1972, Persson 1974) Freire utformade i teori och praktik sin pedagogik som i grova drag innebär att man inte skall mata de förtryckta med förtryckarnas kunskaper utan låta de förtryckta själva komma till medvetenhet och erövra sin värld. Att på detta sätt väcka de fattiga brasiliarna som tidigare varit passiva till kritisk medvetenhet betraktades som politiskt farligt. Under en militärkupp som ägde rum i Brasilien 1964 kastades Freire i fängelse för revolutionär aktivitet. Han släpptes och begav sig till Chile i landsflykt. (Rodhe ur Freire 1972) Freire levde i exil under sexton år. Under denna tid arbetade han under fem års tid i Chile varpå han inbjöds att arbeta vid Harvards universitet. Under ett tiotal år innan han återvände till Brasilien arbetade han i Geneve i Kyrkans Världsråds Undervisningsavdelning och satt med i UNESCOs internationella råd för alfabetisering. (Persson 1974) Trots Freires stora inflytande på socialt arbete och inom pedagogik på olika kontinenter hade han sitt hjärta framför allt i sitt hemland. 1980 återvände Freire till Brasilien med drömmen att återuppta arbetet med befrielsens pedagogik. Han tog tjänst som professor vid "Catholic University of Sao Paulo" samt vid "State university of Campinas". 1980 vann det arbetarparti som Freire varit med om att starta

kommer att belysa processer och företeelser som jag uppfattat vara centrala under utbildningens första år samt redovisa det som framkommit om studiens syfte och frågeställningar.

VILKA VAR FREIRES TANKAR KRING PEDAGOGIK FÖR DE FÖRTRYCKTA?

1970 utkom för första gången ”Pedagogik för de förtryckta” som är den av Freires böcker som mest översatts och diskuterats världen över. I den beskriver han sin syn på hur förtryckta kan befrias och hur de kan påverka sin situation. Jag kommer att återge de viktigaste av hans teser nedan. (Fritt från Lange 1972, Rhode 1972, Freire 1972, Heany 1995)

Enligt Paulo Freire låg vägen till befrielse (eller empowerment) i dialog mellan människor. Han ville engagera maktlösa/fattiga grupper i en process av ökad medvetenhet, så att de skulle kunna komma över sitt ekonomiska, kulturella, intellektuella och känslomässiga förtryck och utmana beroende och maktlöshet. Freire ansåg att dessa människor borde ses som subjekt, dvs som människor med frihet att agera, snarare än objekt – som utsätts för omgivningens agerande. Pedagogiken går ut på att man deltar i en kritisk dialog där ren aktivism (försök att agera utan att reflektera och analysera) och ren verbalism (att konstant tala om vad man skall göra utan att agera) förenas i praxis. Dessa är så sammanflätade att om det ena offras så blir det andra genast lidande.

Freire ansåg att varje människa – hur okunnig och nedsjunken i passivitet hon än är – är i stånd att betrakta sin värld kritiskt, i dialog med andra. När hon förses med lämpliga verktyg för ett sådant möte, kan hon bli medveten om sin personliga och sociala verklighet samt motsättningarna i den och bli medveten om sin egen uppfattning av denna och handskas kritiskt med den.

Freire funderade mycket på vad de förtrycktas tysta likgiltighet berodde på. Han kom fram till att ”tystnadens kultur” alltid var en följd av förtryck. Som konsekvens av detta är det inte massornas likgiltighet som ger eliterna herravälde utan eliternas herravälde som gör massorna likgiltiga. Teorin om de förtrycktas naturliga underlägsenhet är enligt Freire en lögn eller en myt. Freire

kommunalvalet i Sao Paulo. (Lownd, www.paulofreireinstitute.org) Paulo Freire fortsatte att kämpa för de fattiga i Brasilien och att utveckla sina metoder till sin död 1997, vid 75 års ålder.

menade att traditionell utbildning var ett av de viktigaste instrumenten för denna ockupation av de förtrycktas medvetande.

Freire ansåg att undervisning aldrig kan vara neutral. Antingen är den ett instrument för människans frigörelse, eller är den ett instrument för hennes tämjande. Den korvstopning som den så kallade utfordringspedagogiken innebar, menade Freire alltid gynnade status quo i samhället och går ut på att anpassa eleverna till bestående förhållanden. Han förespråkade istället den problemformulerande pedagogiken som går ut på att medvetandegöra. Inläringen innebär då inte att "förtära" främmande kunskap utan att uppfatta sin egen livssituation som problem och att lösa detta problem i reflektion och handling. Att undervisa är inte att programmera utan att problematisera, inte att ge svar utan att kasta fram frågor. Genom detta blir läraren elevens elev, liksom i viss mån eleven blir lärarens lärare eftersom det ju rör sig om *elevens* erfarenhet, *hans* problem och dess lösning som bara han kan finna.

Enligt Lange i förordet till "Pedagogik för de förtryckta" är Freires pedagogik revolutionär i den meningen att den sätter alla som ger sig in i den i revolutionär rörelse. Men Freire trodde inte att alla revolutioner var befogade. Han menade att agitation hörde till förtryckarnas makt och manipulationsteknik och ersätter bara ett främlingskap med ett annat. Han ansåg att sådana metoder indoktrinerade och manipulerade precis i samma grad som den borgliga undervisningen även om den har revolutionära mål. Freire menade att befrielse kan lyckas endast med folket, aldrig för folket. En befrielse där folket blir åskådare eller medlöpare slutar bara i maktbyte. Enligt honom är grundförutsättningen för varje verklig befrielse förtroende för folket och för dess möjlighet att helt och fullt bestämma sitt eget öde, att i skapande handling förändra förhållandena. En revolution för de förtrycktas befrielse måste starta pedagogiskt genom pålitlig gemenskap mellan de revolutionära ledarna och massorna i dialog. Massorna kan inte nå politisk mognad utan ledare. Ledarna kan inte nå revolutionär ödmjukhet utan massorna.

Freire trodde inte att förtryckarna har den makt som behövs för att befria. Han menade att endast makten som kommer från svagheten hos de förtryckta kommer att vara tillräckligt stark för att befria båda. Försök från förtryckarnas sida kommer enligt Freire nästan alltid att yttra sig genom falsk generositet;

”En orättfärdig social ordning är den permanenta källan till denna ”generositet” som näres av död, förtvivlan och fattigdom. Det är därför utdelarna av denna falska generositet blir desperata vid minsta hot mot källan”...”Verklig generositet består i kamp för att förstöra orsakerna till den falska givmildheten. Falsk givmildhet tvingar de rädda och förtryckta, de ur livet utstötta, att sträcka ut sina darrande händer. Sann givmildhet strävar efter att dessa händer – vare sig de tillhör enskilda eller hela folk – behöver sträckas ut mindre och mindre i bön, för att istället mer och mer bli mänskliga händer som arbetar, och under det att de arbetar förändrar världen.” (Freire 1972, s 39 -40)

Empowerment är ett ord som blivit populärt under senare år och som vissa menar går att härleda till Freires filosofi. (Se t ex Krogstrup, 1997 eller Heany 1995) Enligt Freire är empowerment - eller *medvetenhetsskapande* som översättningen av hans texter lyder - en konsekvens av befriande kunskapsinläring. Makt är inte given, utan skapad inom praktiken som växer fram då medarbetare (co-learners) tillsammans involverar sig i gemensam sak. En kritisk medvetenhet är basen för denna upptäckt och denna tar sig i uttryck i ett gemensamt agerande mot ömsesidigt överenskomna mål. Utbildning som har empowerment som mål skiljer sig från traditionell utbildning både genom sitt fokus på grupper (snarare än på individer) och i sitt fokus på kulturell förändring snarare än på social anpassning.

VILKEN RELEVANS HAR DESSA TANKAR FÖR EN ORGANISATION SOM BASTA?

Freires pedagogiska teorier är utvecklade med fattiga brasilianska analfabeter i åtanke. Men sedan ”Pedagogik för de förtryckta” kom ut har människor från olika länder och system ställt sig frågan huruvida det finns grupper i deras närhet för vilka dessa tankar kan vara relevanta. Jag skall här försöka finna möjliga paralleller mellan Freires syn på de fattiga i Brasilien och Bastas förhållningssätt till missbrukare i dagens Sverige.

Kan man kalla missbrukare i dagens Sverige för maktlösa, förtryckta eller fattiga? I skriften ”Socialt företagande” skriver Bastas grundare Alec Carlberg följande om visionen Basta;

”I Bastas vision ligger förhoppningen om att Basta blir en socialpolitisk väckarklocka för fler än dem som bor och arbetar på kooperativet. Arbetet mot missbruk handlar i grunden om att bekämpa orättvisor, utanförskap, dåliga kunskaper och avsaknaden av självförtroende hos människor. Kampen mot missbruk borde förstärka individens egen kraft. Idag tenderar narkotikapolitiken att försvaga missbru-

karens självkänsla och därmed försvåra förutsättningarna för en lyckad återkomst in i samhällsgemenskapen.” (Carlberg 2000)

I citatet ovan kan man utläsa en syn på samhället (genom den förda politiken) som förtryckande mot gruppen missbrukare i Sverige, samt en syn på att arbetet mot missbruk är ett arbete mot olika former av förtryck. Carlbergs uttalanden om gruppens utanförskap och dåliga självförtroende stämmer väl överens med Freires syn på de brasilianska fattigas passivitet och tystnad. Det finns säkert de som skulle argumentera att ett liv i missbruk inte är passivt och tyst, utan kräver ganska stora insatser från missbrukarens sida. Men människor som levt under en längre tid i missbruk och som hamnat utanför samhällets arbets- eller bostadsmarknad kan få stora problem att bryta dessa förhållanden och komma in i samhällsgemenskapen igen. Carlberg menar (2001 s 29) att dessa missbrukare är insnärjda i en mängd kvävande beroendeförhållanden. Man är beroende av enskilda socialsekreterare och av kriminalvårdens välvilja. Man har outredda förhållanden till anhöriga samt skulder till fordringsägare och skattemyndigheter.

I ett citat ovan beskriver Freire hur strävan borde vara att beroende, bedjande händer byts ut mot agerande, arbetande sådana. Detta är vad han menar med att vara subjekt i stället för objekt. Även på Basta finns denna vision att omvandla beroende missbrukare och klienter till medarbetare och företagare. Enligt Freires principer ovan kan befrielse inte skaffas åt någon utan endast skapas tillsammans med någon.

Möjligheterna att liksom Freire förespråkade förena eftertanke med praktik i så kallad praxis var goda i de små byar som pedagogik för de förtryckta utvecklades för. Genom att ge ord åt den verklighet de levde i lärde de sig inte bara att läsa och skriva utan också att kritiskt förstå och utveckla sin omgivning. Den befriande processen (empowerment) blir både mål och medel. På Basta ses företagandet både som mål och medel;

”Bastas företagande är ett handfast redskap på vägen mot den abstrakta visionen, *ett gott liv*. Genom att hålla visionen levande också under det dagliga slitet med driften av företaget undviker man att företagandet blir ett mål i sig, med orimliga vinst- och effektivitetskrav på medarbetarna. Sådana krav kan lätt bli kontraproduktiva i förhållande till företagandets syfte, nämligen att vara en väg mot ett framtida *gott liv*. ” (Carlberg 2001)

En likhet mellan Basta och de små byarna - som ofta sökte kooperativa jordbruksformer för att återta makten - är de möjligheter som finns för grupper att reflektera över en gemensam praktik och över gemensamma erfarenheter av upplevt utanförskap. Genom att bo och arbeta tillsammans i strävan att återta makten borde förutsättningarna för en reflekterande praktik vara mycket goda. I samhället skulle dessa människor efter att ha lämnat sitt missbruk förmodligen inte i samma utsträckning kunna hämta styrkan från en grupp. De skulle även ha betydligt svårare för att finna meningsfulla sätt att bygga upp sin tillvaro då inträde på arbetsmarknaden och i samhällsgemenskapen har visat sig svår för människor som varit missbrukare. (Se t ex Svensson 1996)

Jag har i detta avsnitt velat belysa vissa likheter mellan Freires sätt att benämna den verklighet som de brasilianska fattiga befann sig i med Bastas sätt att beskriva missbrukares verklighet i Sverige. På samma sätt har jag i korthet jämfört Freires syn på hur man bör åtgärda missförhållanden med Bastas filosofi.

ATT UTVÄRDERA YES

Att följa utbildningens första år genom regelbundna besök har inneburit reflektioner på åtminstone tre nivåer. För det första har jag kunnat bekanta mig med utbildningens elever och kunnat se utbildningen genom deras ögon. Jag har kunnat följa deras personliga utveckling och det har ofta hänt mycket under de kvartalslånga perioderna mellan mina besök. Sedan har jag kunnat iaktta och hållit mig informerad om hur utbildningen har utvecklat sin pedagogik och hur elevernas upplevelser i de olika momenten har påverkat planering och utformning. Slutligen har jag kunnat observera hur YES-utbildningen har påverkat och påverkats av Basta Arbetskooperativ som organisation. Jag har kunnat observera detta främst genom intervjuer med eleverna, men även genom samtal med Bastas medarbetare, ledning och Lena Lago samt genom de intervjuer jag har gjort inom de andra utvärderingarna av Bastas organisation och som nämns i denna skrifts inledning. Jag kommer att redogöra för mina reflektioner nedan. Avslutningsvis kommer jag att använda Freires teorier för att föra en diskussion över Yes-utbildningens funktion på Basta.

INDIVIDERNAS UTVECKLING

Under året som intervjuerna har ägt rum har jag som återkommande besökare kunnat följa den utveckling som Yes-utbildningens elever har genomgått. Det handlar om en utveckling inte bara inom det valda yrkesområdet utan även en personlig sådan till följd av reflekterande och ökat självförtroende.

Vissa drag i elevernas utveckling under året är generella för samtliga. Hit hör en ökande tro på deras egna möjligheter och en växande verbal förmåga när det gäller att beskriva omvärlden och dess roll i deras liv. Men de sex som jag har intervjuat under året har även individuella omständigheter som gör att deras utveckling skiljer sig åt. Dessa omständigheter kan till exempel vara personlig hälsa eller möjlighet till karriär inom det valda yrkesområdet på Basta eller utanför. Våra intervjuer har rört deltagarnas förflutna, nuet och framtiden. Detta är perspektiv som individerna själva har växlat mellan i sina reflektioner i olika kursmoment – inte minst under veckor då man haft ämnen som ”makt och ledning”. Elevernas syn på möjligheter till en attraktiv framtida position på Basta eller deras möjligheter till stimulerande karriär utanför Basta har påverkat deras självförtroende och välmående under utbildningen.

Jag uppfattar elevernas personliga insatser som mycket stora vilket är en anledning att YES-utbildningen kunnat visa upp goda resultat. Att dessa insatser inte misslyckats eller avbrutits (som så ofta tidigare i elevernas liv) kan förklaras av en mycket nära relation som de alla beskrivit till skolans rektor Lena Lago. Hon har fortlöpande gjort anpassningar till elevernas särskilda inlärningsituation och funnits tillgänglig för personligt stöd och uppmuntran. Samtliga beskriver detta stöd som avgörande.

Med sina nya kunskaper inom de olika hantverksområdena efter praktik på företag utanför Basta har eleverna börjat se på Bastas företagande med nya ögon. De har utvecklats snabbt. Man skulle kunna likna var och en vid en planta som har befunnit sig i ett växthus och som blivit en praktfull sådan men som inte desto mindre behöver bördig jord och gynnsamma förhållanden när den planteras ut. Under denna tillväxtfas sker många reflektioner över tidigare erfarenheter, över utvecklingen man befinner sig i men inte minst över vart man är på väg. Vägen från missbrukare till professionell företagare eller hantverkare är osäker. Det finns många exempel på Basta över

människor som återfallit i missbruk även efter flera års drogfrihet. Något som ständigt gör sig påmint i intervjuerna jag gjort är behovet av att bli bekräftad och att bli sedd och hörd av omgivningen. Detta är viktigt när man bygger upp en ny identitet.

Gruppens betydelse för stöd och dynamik vid diskussioner har blivit uppenbar vid intervjuer. En skillnad blev här tydlig om man jämför den första klassen bestående enbart av personer från Basta med den andra klassen där endast två personer kom från Basta. Flertalet som började höstterminen var utomstående ungdomar som av olika anledningar haft problem i det reguljära systemet. Medarbetarna från Basta i den andra klassen – eller särskilt en – kände sig mer utelämnad och osäker över sitt val att utbilda sig än de första fyra som gått utbildningen under första omgången. Grupprocesserna som varit viktiga för den första klassen var svåra att reproducera i den andra då deltagarna hade mindre gemensamma referensramar. Att integrera ungdomar med koncentrationssvårigheter från den reguljära gymnasieutbildningen med före detta missbrukare har dock visat sig vara gynnsamt för ungdomarna. Men det kan vara en balansgång att sammanställa en sådan grupp då ungdomskulturen lätt tar över om denna grupp är i majoritet och de äldre får svårare att finna stöd från gruppen och delta i de diskussioner som förs där.

EN UTBILDNING TAR FORM

Under mina samtal med rektor Lena Lago har det framgått att utbildningens utformning har varit påverkad av olika faktorer. Inledningsvis har det funnits en pedagogisk vision hos Lago som varit i linje med Bastas filosofiska grunder. Men utbildningens upplägg har även styrts av krav som kommer då man strävar efter ett erkänt valideringssystem med tillhörande krav på kursplan och behöriga lärare. Det har förekommit en startsträcka under utbildningen då en viktig del av Lena Lagos arbete har varit att skraddarsy paketlösningar för olika individers utbildning och att inrikta inblandade lärares insatser på de pedagogiska målsättningarna. Det har varit viktigt att vara lyhörd inför de processer som deltagarna befinner sig i.

I intervjuerna har det varit uppenbart hur viktigt det är för deltagarna att finna individuella sätt utveckla sin kunskap eller att finna en pedagogik som fungerar. Då man vid utbildningens start var mån att få behöriga lärare i första hand, har det förekommit en process under utbildningens

första år där dessa lärare har behövt anpassa sig till nya arbetssätt och nya förhållningssätt till deltagarnas inlärningsbehov. Mest tydligt har detta varit då deltagare under intervjuer har framför önskan om mindre ”prat och korvstopning” från lärare och mer dialog och problemformulering. I samtal med Lena Lago förstår jag att en viktig uppgift för henne har varit att förmedla dessa behov till lärare och att hon genom utbildningens gång har haft en god förståelse för elevernas upplevelser.

Mitt intryck är att den absolut viktigaste framgångsfaktorn för den första klassens goda resultat⁴ har varit Lena Lagos engagemang och aktiva agerande för att den individuellt anpassade pedagogiken skulle fungera. Det råder inga tvivel om att deltagarna genomgående har visat stor flit och en hög ambitionsnivå, men med tanke på de många misslyckanden de tillsammans bär på från tidigare erfarenheter har Lagos peppning och vilja till kreativa lösningar på problem som uppkommit varit absolut nödvändiga. Samtliga elever ger flera exempel på detta i intervjuer. Det blir extra viktigt att ta detta i beaktande då man diskuterar utbildningens utvecklingsmöjligheter och vad det är som gör att eleverna lyckats uppnå mål som man i andra utbildningssystem inte har lyckats med. Mindre individuell uppmärksamhet och flexibilitet samt minskad personaltäthet torde enligt detta resonemang vara negativt för resultaten.

UTBILDNINGENS ROLL FÖR BASTA

Organisationen Basta har genomgått en påtaglig utveckling sedan starten 1994. Man har vuxit – inte bara i antal och genom olika företagsgrenar, men man har även relativt framgångsrikt startat upp en utbildningsenhet genom YES och en ny filial i Väst-Sverige. När dessa nya enheter skall utvecklas inom den gamla organisationen så efterfrågas tillvägagångssätt och vilka behov som skall fyllas. Strålkastarljuset faller ofta på moderorganisationen och i bästa fall uppstår en utvecklande dialog som innebär ett ömsesidigt lärande under en tillväxtfas. Ett mindre önskvärt scenario vore om de nya organisationerna okritiskt anpassade sig till rådande ordning. Då är möjligheterna till utveckling mindre.

⁴ Samtliga fyra elever fanns kvar då utbildningen vid utbildningens avslutning. Tre blev certifierade hantverkare. Den fjärde hade under årets gång fått en försämrad hälsobild som omöjliggjorde utövande av hantverksinriktningen.

Det finns en skepsis hos flera av Bastas medarbetare som förhåller sig kritisk mot dem som har ledarfunktioner. Denna skepsis kan vara riktad mot dem som kollektivt uppbär makten och man menar då att det råder en känsla av vi och dom. Vid andra tillfällen kan denna skepsis riktas mot någon specifik arbetsledare som man menar hämmar andra från att växa och som inte släpper in medarbetare i diskussioner som rör verksamheten. Den kritiska hållningen kan ha olika orsaker. Dels kan den förklaras genom att man som missbrukare haft problem med makt och olika auktoritetsfigurer samt varit lojala med varandra genom att t ex inte ”gola”. Dels kan det finnas brister i kommunikationen som minskar de nyas känsla av delaktighet för och som inte ger dem den bekräftelse de behöver. Slutligen kan det bero på att de olika företagsobjektens arbetsledare behöver mer kunskap för att driva dessa på ett företagsmässigt sätt och för att bäst ta tillvara de resurser som lärlingarna innebär. Det krävs också ett ledarskap som utgör ett gott exempel genom solidaritet gentemot nya. Vid upprepade intervjuer har den intervjuade hävdat uttalanden som; ”makt korrumperar” eller ”det finns inget värre än när en missbrukare får makt.”

Vikten av delaktighet och av att få vara med i diskussionen kring viktiga frågor bekräftades i den intervjurunda som jag gjorde efter den första kullens tvåveckorskurs i ”makt och ledning”. Samtliga inblandade – elever som lärare – beskrev dessa veckor som omtumlande och otroligt givande. En av deltagarnas omdöme följer nedan;

”Vi pratade om Basta – både om positiva och negativa bitar. Hur makten ser ut och hur det styrs. Det såg jag mest fram emot. Jag har ju varit lite kritisk. Så måste man kanske förstå varför det finns orättvisor, och varför inte det kan vara lika alltid”...”Grejen är ju att man har blivit mer engagerad. Jag funderar lite på hur min framtid skall se ut – om jag kanske skulle läsa en pedagogisk kurs och kanske fortsätta som lärare här med Lena”...”Men det är klart att för att vara kvar på Basta så måste man nog engagera sig i Basta framöver. Jag tycker att det är roligt, och då måste man ju vara med. Jag fick nog en liten wow-upplevelse under kursen att nu har jag bestämt mig för att stanna på Basta. Och då måste jag kanske engagera mig mer och inte se så negativt på saker och ting – svart eller vitt. Och vara med!”

Det är intressant att iaktta att den elev som citeras ovan, och som går en hantverksutbildning funderar på att bli lärare. Rektor Lena Lago var den på Basta som eleven tyckte hade sett hans resurser och det var i hennes närhet han tyckte sig finna en framkomlig väg. Han var en av flera elever från kursen som tyckt att deras nyvunna kunskaper och resurser inte uppmärksammades eller

efterfrågades av objektsansvariga eller företagsledare inom sitt fackområde på Basta. Däremot hade han blivit erbjuden arbete och tyckte sig ha fått ett väldigt gott bemötande ute på sin praktikplats utanför Basta. Under slutet av året resonerade han på följande vis;

”Jag kan ju se det hos mig själv – hur mycket jag har växlat. Då skulle jag helt plötsligt bli lärare. Jag tyckte att det var kul att undervisa och tänkte att jag kanske kunde ta med lärlingar och vara där. Jag försökte hitta en väg som var framkomlig för mig här på Basta för att få Basta intresserade av mina idéer – för det som jag hade att ge. Men när jag såg att det inte fungerade, när de inte såg den resursen jag hade, den viljan jag hade att satsa på Basta så tappade jag lusten.”

Det har under de olika intervjuerna slagit mig hur viktigt det har varit för deltagarna att – inte bara uppehålla sig i nuets lärande – utan också kunna reflektera över sin omgivning och inte minst att kunna planera sin framtid. För dem som bor och arbetar på Basta erbjuder Yes-utbildningen unika möjligheter till uppföljning och planering. Därför är det viktigt att utbildningen är väl förankrad i det företagande som äger rum på Basta så att både företagen och utbildningen kan dra så stor nytta av varandra som möjligt. Om inte företagsledarna känner att de är delaktiga kommer de sannolikt inte att visa intresse för de framsteg som möjliga framtida medarbetare gör. Och om eleverna inte känner att de kan planera för en framtid inom företagen så kommer de sannolikt att hoppa på generösa erbjudanden från utomstående företag. Risken med detta är dels att människor som kanske inte är redo att lämna Bastas skyddande strukturer gör detta för tidigt och dels att Bastas företag mister kompetensutvecklad personal som skulle kunna utveckla företagen. Vid flera tillfällen har intervjuade bastamedarbetare som gått utbildningen uttryckt en rädsla inför framtiden, att deras resurser inte kommer att tas tillvara inom Bastas företagande eller en irritation över brist på intresse för deras idéer från företagsledningens sida.

Bastas rehabiliteringsmodell bygger på en ideologi som förespråkar en solidaritetstanke gentemot de nya och ett förhållningssätt från ledarna som skall visa ”exemplens makt”⁵. Alec Carlberg – Bastas grundare – som haft ett undervisningspass under ”makt och ledningskursen” drog följande slutsatser efter kursen;

⁵ Se Bastas grundpelare på s 5

”Jag lärde mig en otroligt viktig sak som jag egentligen har vetat hela tiden – att jag borde lägga så mycket mer tid på sådana här saker. Jag borde inte sitta bakom ett skrivbord. Minst halva tiden borde jag vara ute och snacka med folk. Jag ser ju att de helt plötsligt fattar ideologin. Jag såg ju framförallt hos Ulla, hur det plötsligt blixtrade till i ögonen på henne. De har haft en aning om vad Basta är men helt plötsligt såg jag att hon förstod hela grejen.”

Då jag lyssnade till både lärare och deltagare i ovan nämnda kurs blev det tydligt för mig att de blivit omtumlade av det givande och tagande som ägt rum och att detta stimulerat båda parter till nya tag och visioner. Jag tror att kursen under ett par veckor fyllde ett behov som finns i en organisation som Basta av dialog och förankring av visioner samt information. Att demokratisera organisationen genom att gräsrotter känner sig mer delaktiga kan vara helt nödvändigt för att organisationens målsättning – att omvandla individerna från missbrukare till företagare - skall kunna uppfyllas. Som ett resultat av diskussionerna som fördes under dessa veckor infördes en ny funktion av bisittare vid kooperatörmöten. Dessa bisittare skall representera gräsrotterna och vara en förmedlande länk mellan ledning och lärlingar.

ÅTERKOPPLING TILL FREIRE

Flera av Freires tankar återknyter till de aspekter som jag berört ovan. Den genomslagskraft som makt och ledningskursen gav tror jag är det bästa exemplet för att belysa den synergieffekt som Freire menar kommer då man förenar reflektion och skapande aktivitet. Samtidigt som kursen erbjöd goda pedagogiska redskap för reflektion – både personlig sådan och kollektiv – så fanns även en skapande process som faktiskt resulterade i vissa förändringar av organisationen⁶. Här kan man notera att makt- och ledningskursen inte blev lika kraftfull och dynamisk vid andra tillfället. Jag tror att gruppens dynamik och gemensamma referensramar utgjorde de väsentliga bidragen till den första kursens framgångar. Vid det andra tillfället var gruppen mindre homogen och det var svårare att finna dessa gemensamma referensramar för reflektioner över dåtid, nutid och framtid.

⁶ Exempel på detta var att man utsåg två observatörer som skulle representera Bastamedarbetarna på företagsledningsmötena och kooperatörmötena.

En aspekt under deltagarnas utveckling är dialog med Bastas ledning. Detta gäller för dem som bor och arbetar på Basta och som kan tänka sig att använda sina nyvunna kunskaper till att expandera företagandet på Basta. Freire talar om hur en revolution för de förtrycktas befrielse måste startas pedagogiskt genom pålitlig gemenskap mellan de revolutionära ledarna och massorna i dialog. Han menar att massorna inte kan nå politisk mognad utan ledare och att ledarna inte kan nå revolutionär ödmjukhet utan massorna. YES-utbildningen har vid flera tillfällen visat sig vara ett bra redskap för en sådan dialog. Det har varit berikande för både ledning och deltagare att diskutera viktiga mål och medel. Risker finns alltid att sådana diskussioner blir engångsföreteelser. Jag ser behov av att utvidga gruppen som deltar i en sådan dialog med exempelvis företagsledarna, och att finna former för fler och återkommande forum. Annars finns alltid risken – om än oavsiktlig – att det uppstår klyftor, missförstånd och en ”vi-och-dom-mentalitet”.

Det har varit spännande att notera den kreativa flexibilitet som funnits i de olika deltagarnas utbildningsupplägg. Jag tycker mig ha sett mycket av det givande och tagande som Freire förespråkade där eleven i vissa fall blir lärarens lärare och läraren i vissa fall elevens elev. Enligt mina observationer bekräftas tesen om vikten av att inte ha ett färdigt koncept för en individuell befrielse. Skapandet av pedagogiken som deltagarna är medansvariga i är en nödvändig faktor som står i kontrast till ett utbildningssystem som vill anpassa och programmera.

SAMMANFATTNING

Syftet med denna utvärdering har varit att genom intervjuer följa de lärandeprocesser som sker under utbildningens första år och undersöka vad som är verksamt för att uppnå dess målsättningar. Utvärderingen har pekat på tre faktorer som har visat sig vara nödvändiga redskap för elevernas möjligheter till personlig framgång inom YES-utbildningen;

1. *Delaktighet.* Elevernas delaktighet i att lägga upp en personlig studieplan och flexibilitet och fortlöpande dialog kring denna har gjort att de har kunnat övervinna hinder som i sig kanske inte varit så stora men som tidigare upplevts som oöverstigliga. Det faktum att mycket energi lagts på detta flexibla förhållningssätt – inte minst av rektor Lena Lago – kan förklara den första klassens goda resultat. Detta bör beaktas då planer finns på utbild-

ningens expansion, med risk för större klasser och mindre möjligheter till individuell flexibilitet.

2. *Feedback.* Det har visat sig att feedback från kursansvariga och kamrater varit mycket viktiga. För mig som utomstående har skillnaden varit mycket påtaglig vid en jämförelse mellan tidpunkter då denna feedback varit god och tidpunkter då feedbacken har varit mindre god. Bastamedarbetarna har speciellt uppskattat makt- och ledningskursen som ju inneburit både personlig spegling men även en chans till dialog med Bastas ledning. Brist på feedback har uttryckts dels vid tillfällen då Bastas övriga medarbetare och objektsansvariga inte visat intresse för nya idéer, men även från enstaka lärare som brustit i lyhördhet för individuella behov. I första klassen som bestod av människor som bodde på Basta fanns många gemensamma referensramar som gjorde att gruppen kunde ge varandra feedback på ett bra sätt. Bastamedarbetarna i den andra klassen där ungdomar var i majoritet saknade detta kamratstöd och hade svårt att ta till sig ungdomarnas koder och kultur.
3. *Planering.* Det förflutna och nuet är visserligen viktiga men under intervjuerna har det också varit tydligt att eleverna har ett stort behov av att känna tilltro och förhoppningar inför framtiden. Dåligt självförtroende kan göra att oro eller pessimism inför framtiden tar så mycket energi från nuet att det blir svårt att koncentrera sig på studierna. I den mån det är möjligt uttrycker deltagarna från YES unisont ett behov av att kunna planera och föra dialog med framtida arbetsgivare. Ett fåtal elever har inte uttryckt sådana behov men dessa har haft arbetsområden och ansvar som inte varit hotade under utbildningen och deras planering inför framtiden har varit klar.

I Bastas vision om att skapa växande företag för och med före detta missbrukare ligger en önskan om den enskildes möjligheter till framgång och utveckling. För att gräsrotterna skall kunna få redskap och möjligheter att utvecklas och känna sig delaktiga, krävs en lärande organisation. YES-utbildningen har framgångsrikt utbildat medarbetare från Basta som tagits från företagen under ett år. Utmaningen för dessa företag ligger i att tillvarata dessa resurser för sin egen utveckling. Erfarenheter från denna utvärdering har visat att brister i förankring kan få färdigutbildade medarbetare att nappa på utomståendes anbud till jobb från exempelvis praktikplatser. I vissa fall kan detta vara exempel på framgångsrik rehabilitering, men det finns två påtagliga risker:

- Medarbetaren lämnar Basta innan denne är redo och underskattar det stöd från kamraterna från kollektivet som han/hon trots allt är beroende av.
- Bastas företag mister kompetensutvecklad personal som den i så stor utsträckning är beroende av för att lyckas med sin vision.

Det finns därför all anledning att fortsätta utvecklingen av former för förankring i och samarbete mellan Bastas företagsledning, de olika objektansvariga samt YES-utbildningens ansvariga. Eleverna har uttryckt en önskan om att det skall finnas större möjligheter att diskutera framtida arbetsuppgifter på Basta dels inför beslut om att gå en utbildning och dels fortlöpande under utbildningens gång.

DEL TRE - EN REKTORS REFLEKTIONER

AV LENA LAGO

INLEDNING

I augusti 2002 kommer jag till Basta. Under anställningsintervjun berättar jag för projektgruppen, att jag i min lärargärning, ofta sett på den svenska skolan som ett system där eleverna ska inordna sig efter skolans behov och inte tvärt om. Att hitta en pedagogik eller kanske främst ett förhållningssätt där varje elev känner att den får ut så mycket som möjligt av sin skoltid efter sina erfarenheter, förutsättningar, mål och ambitioner har därför varit en drivkraft för mig. I anställningsintervjun beskriver jag också två pedagoger som betytt mycket. Den ena är Frenet och den andra Freire. Projektgruppen känner då igen sig i sin strävan att hitta en pedagogisk grund för YES utbildningen. Tankarna att hitta en speciell egenmaktspedagogik utifrån Bastas ideologi börjar ta form.

EN PEDAGOGISK GRUND

För att hitta den pedagogiska grunden för Yrkes och entreprenörsskolan utifrån projektansökan valde jag, att som första steg, sätta mig in i Bastas historia och filosofiska grundidé. Vad är Basta? Jag läste forskarrapporter, följde möten, samtalade med ledningen och bastianer samt läste alla skrifter jag kunde komma åt, för att komma närmare Bastas idé. Att skapa en grund för pedagogiken genom Bastas ideologi inspirerade mig. Bastas grundpelare fick utgöra pedagogikens avstamp. Det var också i dessa diskussioner som det beslutades att begreppet Yrkes och entreprenörsskolan skulle ändras till Yes utbildningen. I mötet med målgruppen märktes tydligt hur ordet skola var betingat med tidigare misslyckanden.

HUR FÖRHÅLLER SIG YES UTBILDNINGEN PEDAGOGISKA STRATEGIER TILL FREIRES PEDAGOGIK?

Genom Yes utbildningen ville vi skapa förutsättningar för gruppen ”de mest utsatta” att våga sätta sig på skolbänken. Vi ville skapa en pedagogik som skulle utmana de inneboende resurser som finns inom varje människa, men som kanske genom ett utsatt liv blivit undanträngt med då-

ligt självförtroende som följd. I planeringen av utbildningen, där denna skulle ses som ett medel för utsatta att åter ta makten över sig själva och få en positiv självbild var det intressant att försöka sätta ord på det pedagogiska angreppssättet. Vad måste en utbildning innehålla för att egenmakt ska uppnås, för att positiv självbild ska födas, för att social förändring ska ske? Vad skulle vara speciellt för Yes- utbildningen till skillnad från andra utbildningar? Pedagogen Freire blev i sammanhanget intressant att titta närmare på.

Paulo Freire, menar att makt är något man delar. Och då menar inte Freire några få som förhåller sig på bekostnad av andra, utan en makt som är delad av många som finner en styrka i en gemensam vision. Utbildning för självkontroll och egenmakt förutsätter ett öppet forum för alla involverade, därför är det enligt Freire, viktigt att hitta metoder så att lärandet blir ett sätt att lära sig egenmakt genom att utöva egenmakt. I en utbildning där deltagarna saknar inslag att träna sig i att ta beslut, blir det också svårt att utöva självkontroll efter utbildningstiden. Empowerment blir på så vis både mål och medel i ett lärande.

MAKTEN MANIFESTERAS I GEMENSAMT FATTADE BESLUT

I Yes-utbildningen ses lärare, studiestödjare och deltagare som jämlikar. Ingen sitter inne med makten, utan makten manifesteras i gemensamt fattade beslut på väg mot uppställda mål. Exempel på gemensamt fattade beslut kan vara; när, var och hur prov ska göras. Empowerment för mig, är just när deltagare görs delaktiga och medansvariga i det som rör deras eget liv. På så vis frigörs processer och deltagarna blir medvetna om sina inneboende resurser.

Jag menar att utbildning grundad på empowerment skiljer sig från traditionell undervisning på den punkten att det individuella lärandet går via det kollektiva. Freire menar att för människor, som av olika anledningar står utanför makt och självkontroll, måste social förändring ske i grupp. Det gemensamma innehållet som en sammanhållen grupp kommer fram till leder till jämlikhet och delaktighet samt ett kritiskt tänkande, som i sin tur leder till att utveckla lämpliga kompetenser för att ta makt.

Enligt min mening är grunden för pedagogiken förhållningssättet till deltagarna – inte vilka akti-

viteter som ingår i utbildningen. Det är brukarstyrningen och vilka verktyg vi i utbildningen använder oss av för att uppnå empowerment både som mål och medel som bildar det pedagogiska fundamentet. Grunden i pedagogiken måste således utgå från ett förhållningssätt där deltagarna blir hörda, där lärare och samordnare i utbildningen tar det deltagarna säger på allvar och på så vis bidrar till deltagarens sociala förändring.

INDIVIDEN KONTRA KOLLEKTIVET

I projektansökan stod det att YES utbildningen skulle erbjuda de yrkesinriktningar som Bastas verksamheter bygger på (som bygg och anlägg, häst och hundskötsel osv). Med max åtta deltagare i gruppen stod det klart, att alla dessa åtta måste kunna erbjudas olika yrkesinriktningar. Det dög inte att säga att alla deltagare måste välja t ex snickeri. Det gjorde att yrkesinriktningen fick bilda ett individuellt spår där utbildningen i den specifika yrkesinriktningen kunde skräddarsys efter varje deltagares erfarenheter, förutsättningar, mål och ambitioner.

Med Freire som inspirationskälla, som menar att lärandet, som leder till egenmakt inte är ett individuellt lärande, utan att personlig frihet och personlig utveckling endast kan ske i en ömsesidig gemenskap med andra, var det viktigt att skapa också ett kollektivt spår där deltagarna i gruppen oavsett yrkesinriktning läste gemensamma kurser. En av de första kurserna som planerades var ”Makt och ledning” där synen på makt, självkontroll och egenmakt skulle belysas. Likaså en attitydkurs, där attityder på arbetsplatser eller människor emellan skulle diskuteras och där invanda föreställningar kring t ex diskriminering och jämställdhet skulle utmanas. I en samhällskunskapskurs skulle deltagarna få möjlighet till en ökad förståelse för samhällsapparaten, hur demokratin fungerar, var och hur beslut fattas, men också få möjlighet till samtal och möten med riksdagspolitiker, kommunalpolitiker och t e x socialsekreterare. Företagande och entreprenörskap samt projektledning var andra kurser. En medveten tanke var att oavsett kurs skulle det kollektiva spåret bygga på den demokratiska diskussionen där deltagarna skulle utmanas i sitt tänkande och få bearbeta inarbetade föreställningar, i syfte att spegla den tidigare livssituationen.

SPRÅKETS MAKT

Redan tidigt diskuterade projektgruppen också kring språkets betydelse för social förändring. Vi talade om språkets makt. Även i Bastas grundstenar belyses språkets kommunikativa betydelse. Under arbetets roll betraktas arbetet som ett medel att återvinna, den genom missbruk, förlorade förmågan att kommunicera med andra människor på ett naturligt sätt. För Freire är språkets makt fundamentalt. Det är genom språket man uppnår självkontroll och egenmakt. Han menar att detta endast kan uppnås genom dialog. Det är i dialogen inom kollektivet som välkända angelägna ord och problemområden ger upphov till och genererar fler ord, upplevelser eller bilder, som är utvecklingsbara i riktning mot större självförståelse och ökad medvetenhet om de egna möjligheterna. (Maltén, Liber, 84)

Vi, liksom forskaren Jan Holmer, betonar språket och dialogens betydelse för kunskapsinhämtning. I dialogen sker en utväxling av idéer och argument och alla som berörs av en fråga deltar utifrån sina erfarenheter. Genom att skapa arenor för meningsutbyte, ökar möjligheten för allas inflytande och påverkan av verkligheten och det kan i sin tur omskapa verkligheten som en social produkt. I en sådan process utvecklas ett språk med vars hjälp deltagare kan beskriva, analysera och förstå problem och krav på förändringar. (Holmer, Starrin, Studentlitteratur, 93)

PEDAGOGISKA VERKTYG

Vilka verktyg behövdes då i den pedagogiska processen för att de fyra deltagarna skulle stärkas i sin egenmakt? Jag valde individuella studieplaner, självskattningsscheman, reflekterande lektionspass, utvecklingssamtal samt utvärderingar. I de individuella studieplanerna ville jag bland annat dokumentera deltagarnas mål och ambitioner innan utbildningen startade. Denna plan skulle sedan bilda underlag i de återkommande utvecklingssamtalen. Syftet med självskattningsscheman var att deltagarna skulle få syn på sin egen lärande process mot utbildningens och de individuellt uppställda målen. I reflekterade lektionspass ville jag utmana deltagarnas invanda föreställningar. Veckovisa utvärderingar var arenan för gemensamma beslut rörande utbildningen i stort.

INDIVIDUELLA STUDIEPLANER

För att uppfatta deltagarnas förutsättningar, behov erfarenheter, men också förväntningar och farhågor, mål och ambitioner inför utbildningsstarten inledde jag med enskilda samtal, där jag dokumenterade det som sades i en individuell studieplan. I det sammanhanget beskrev samtliga deltagare koncentrationssvårigheter och lust att vid minsta motgång ge upp och lämna "eländet". Flera tog också upp svårigheten att se sitt eget beteende och inse konsekvenserna av ett agerande och ville få hjälp att spegla detta. Tre av fyra kämpade med sina humör och sitt sätt att kommunicera med andra. Arrogans och benägenhet att bråka sig till rättigheter förekom. Ett problem var att de kunde be folk "dra åt helvete" eller själva dra om situationen blev för pressad. Att det skulle hända under utbildningen såg de som en självklarhet, men vi kom överens om att memorera händelsen och använda den som ett tillfälle att få insikt om det inträffade när det hände.

Den yngsta i gruppen, en sjuttonåring som läste till platsättare, kämpade mer än de övriga med sitt humör. I det inledande samtalet beskrev han sin tid i grundskola och gymnasium, som en tid då problematiken låg just där, att han ofta blev osams med lärarna. Han påtalade att orsaken oftast var, att han inte förstod syftet med det lärarna ville att han skulle göra samt att han inte orkade koncentrera sig.

I mötet med honom var jag därför noga med att ordentligt beskriva mål och syfte med övningar samt att tydliggöra strukturer och tidsplaner. Jag var också noga med att hitta metoder där det var hans egna tankar som var intressanta. Detta tog speciell fart under makt och ledningskursen där han i en skriftlig uppsats utmanades att tänka helt fritt efter en väl strukturerad form. Han beskrev själv att han fick aha upplevelser i att just få tänka själv, att det var hans egna tankar som dög. I tidigare skolformer hade all energi gått till att tänka ut vad andra ville att han skulle prestera. I denna kurs påtalade han också att det var många svåra ord. Det intressanta var dock att han vid flera tillfällen, under den senare delen av utbildningsåret, lyfte fram att han själv bland kompisar och på lektioner ofta använde det språk som han tidigare tyckte var så svårt.

Praktikperioderna fungerade väl. Han visade stor motivation att lära sig så mycket som möjligt

och han tog egna initiativ som ytterligare påskyndade hans inlärningstakt. Redan under andra praktikperioden gjorde han ett eget badrum från grunden.

Hans humör utmanades däremot i den teoretiska yrkesinriktningen. Eftersom utbildningen var helt ny, var lärarna eller branschen inte insatta i hur långt han skulle komma i sina teoretiska studier. Det frustrerade honom. Förutsättningarna ändrades dessutom hela tiden, vilket inte underlättade för honom att förstå förtjänsten av sin yrkesutbildning. Till en början blev detta, enligt min mening ett hinder för hans lärande process. Otydligheten gjorde också att han vid flera tillfällen i vredesmod lämnade utbildningslokalen. Varje sådant tillfälle analyserades sedan i samtal. Hade dessa händelser fått passera utan möjlighet att samtala om hur man möter sin egen frustration – tror jag att han hade hoppat av utbildningen. Nu blev varje situation istället en möjlighet att lära sig nya sätt att hantera obekväma situationer. Och det ledde i sin tur till att hans energi kunde riktas rätt.

Under den andra terminen började helheten i den lärande processen ta fart och han insåg ett egenvärde i utbildningen. Insikten som blev påtaglig var; ”det jag lär mig kommer jag att ha nytta av i min yrkesroll, och som människa”. I och med det förändrades också inställningen till utbildningen och hans förmåga att koncentrera sig på uppgifterna. Från att ofta ha intagit en liggande ställning i klassrummet blev han mer och mer upprest, mer och mer delaktig i diskussioner och mer och mer intresserad av att inte bara bli plattsättare, utan även som företagare utöva sitt yrke. Denna förändring var så synlig att den ofta kommenterades av hans yrkeslärare.

SJÄLVSKATTNINGSSCHEMAN

Redan första dagen fyllde deltagarna i var sitt självskattningsschema där de skattade sig själva på värderingsskalor. Frågor som ställdes var t.ex.: Hur bra är du på att tro på din förmåga, ta emot beröm, ge beröm till andra, samarbeta med andra, komma ihåg det du lär dig, uttrycka dig muntligt, uttrycka dig skriftligt. Samtliga skattade sig själva väldigt lågt. De ansåg att det fanns en problematik inom varje område som de ville växa inom. Självskattningsschemat gjordes sedan om efter tre veckor. Värderingar hade redan då ändrats i flera avseenden, så att de kände sig mer

stärkta i de olika momenten. Självskattningen gjordes även i slutet av utbildningen och visade då ytterligare förbättrade resultat. Det intressanta var dock att för en av deltagarna, visade självskattningen samma resultat som vid de första skattningarna. Vi, lärare och deltagare, såg hos deltagaren en synlig förändring på flera plan. Vi kunde påtagligt se hur hon vuxit som människa under utbildningsåret. Från att varit en tyst och försagd deltagare som skickade ut signaler om att inte vilja bli sedd, tog hon nu plats i gruppen, tog initiativ och insåg sin egenmakt både i sin yrkesroll och i sin position på Basta. Hon hade också vuxit i förmågan att lära in och hennes studietakt hade påtagligt ökat. Detta bekräftades av alla som arbetade runt henne. Hon beskrev också processen själv, men i självskattningen gjorde hon inte den värderingen.

Min tolkning i samtal med henne var att hon i takt med sin egen utveckling samtidigt höjde ribban för sig själv och därför hade kvar förhållandet till tron på sig själv och sin förmåga. Det är också ett intressant perspektiv på inläring. Medan de övriga deltagarna var nöjda med den inläring och personlig utveckling som skedde, var hon också det, men hade också fått insikten om att hon kunde lära och växa ännu mer.

Inläringstakten var påtaglig för deltagaren. I början tog det enligt henne själv evigheter att läsa ett kapitel ur den kurslitteratur som ingick i hennes yrkesinriktning. Även under praktiken var tiden en faktor. I kontinuerliga uppföljningar med hennes praktikhandledare var tiden något vi diskuterade som en begränsande faktor – att alla moment oavsett vad hon skulle göra tog tid. Handledaren manade på, på alla tänkbara sätt, bland annat genom att hon t ex skulle fläta en hästman på tid. Under andra halvan av praktikperioden lossnade det och hon lyckades öva upp en färdighet att göra moment snabbare. Att handledaren klockade henne blev en tydlig feedback på att det gick snabbare.

En annan viktig faktor i deltagarens lärande, var att hon vid flera tillfällen under utbildningen utmanade sitt eget självförtroende, genom att hamna i situationer där hon var tvungen att ta tag i saker. Vid ett tillfälle behövdes det seminarievärdar på en konferens som Basta deltog i. Att vara seminarievärd krävde koncentration för att guida en hel grupp av människor på väg till olika seminarier. När deltagaren märkte att hon verkligen behövdes och att många människor var beroende av att hon ledde dem rätt och att hon klarade det, kände hon en enorm stolthet, som kom att

påverka henne påtagligt. Det ledde i sin tur till att hon vågade leda ett studiebesök för besökare från samma seminarium på Basta. Efter studiebesöket var hon fylld av det hon vågat göra. Hon återkom gärna i senare intervjuer till vad denna händelse just betytt för henne.

REFLEKTERANDE LEKTIONSPASS

Genom reflekterande lektionspass med varierande tyngdpunkt på ett historiskt, språkligt och eller filosofiskt perspektiv, ville jag uppnå det som Freire menar sker genom det kollektiva lärandet. I främst kurserna makt och ledning, samhällskunskap och attityder var syftet att utifrån tidigare erfarenheter utmana ”tänket” genom att reflektera kring allt från etiska dilemman till filosofiska samtal om vad t e x lycka är. Vid möten med politiker fick de i samtal pröva sina invanda föreställningar kring politikerförakt och detta gav också, enligt deltagarna, nya erfarenheter. I kursen makt och ledning var en pensionerad gymnasielärare inbjuden att undervisa under tre dagar kring begreppet makt utifrån de tre perspektiven. Det blev de dagar som deltagarna ofta återkom till, som det som givit dem mest under utbildningen.

Läraren utgick från sin egen barndom, skola, utbildning och arbetsliv. Han beskrev vad som styrts hans liv, vad, vilka, vem som haft makten över honom och vilka val han själv hade gjort i livet. Hans egen historia gav deltagarna en tydlig struktur på sin egen livslinje utifrån ett maktperspektiv. Även inslaget med Mayers Briggs, som är ett verktyg för att beskriva en persons styrka och svagheter, gav deltagarna mycket. Främst gav det kunskaper om dem själva och varandra utan att vara värderande. Denna kunskap ledde, anser jag, till en social förändring i gruppen. Med kunskaper om varandras personligheter skapades en acceptans i gruppen som inte funnits tidigare.

För att beskriva en av deltagarnas lärande process under de reflekterande lektionspassen kan det vara intressant att lyfta fram vad diskussionerna under makt och ledningskursen gav. Under ett flertal lektioner diskuterades egenmaktens betydelse, vad egenmakten innebär och står för samt vilka uttryck den får på Basta. Lektionerna hölls av grundaren av Basta, Alec Carlberg. Dessa diskussioner ledde till att deltagaren kom på att företagsledningen på Basta inte var representerad av de boende. Freire talar om att ta makt, inte bli given makt och det anser jag att deltagarna gjorde när de på eget bevåg kallade alla boende till ett kvällsmöte och för dem beskrev vad de

kommit fram till under Makt och ledningskursen. Mötet röstade sedan fram två representanter till FL (Företagsledningen).

Vid ett annat tillfälle då vi diskuterade vad lycka är- sa deltagaren efter lektionen; ”Så många tankar jag har - så mycket jag kommer på att säga och så bra jag tycker att jag får till det”. Den här deltagaren hade diagnostiserad damp och dyslexi, handikapp som tidigare hade varit ett stort hinder för honom. Deltagaren var den som mest påtalade svårigheten att kunna ta sig igenom utbildningen, att nå fram, komma i mål, men han var samtidigt den mest målmedvetna. På honom fanns en nästan synlig ryggsäck av tidigare misslyckanden, men under utbildningens gång, i takt med att han fick hjälp med att hantera sitt handikapp växte också hans självförtroende och hans lärande process tog fart. Deltagaren tog också alla tillfällen i akt att reflektera över företeelser eller sin syn på olika saker. För deltagaren var det t ex viktigt att få diskutera det som hände under praktiken.

Att kommunicera med andra utan att diskutera droger eller kriminalitet blev en prövning under praktikperioderna. När deltagarna kom in efter praktikperioder diskuterades detta som en lärande process: Bristen på erfarenhet av att prata med vanligt folk om helt vanliga vardagliga saker som inte var drogrelaterade. Som jag ser det är det en tillgång när dessa erfarenheter finns i en målgrupp med samma bakgrund. Om detta hade varit en Komvux utbildning där deltagaren efter en praktikperiod kommit tillbaka för att diskutera vad man samtalar om under fikaraster hade förmodligen förståelsen för behovet inte uppdagats på samma sätt. Det hade heller inte fått stöd i en diskussionsgrupp, eftersom folk inte känner igen resonemanget. Med utgångspunkt från deltagarnas bakgrund, gavs denna fråga det stora utrymme och tyngd i diskussion som den förtjänade utifrån deltagarnas behov.

Att under ny inlärnin g få spegla det invanda blev också ett behov. Basta kom ofta på tapeten och bildade referensram för en arbetsplats kontra praktikplatsen, på gott och ont. Basta som rehabiliteringsföretag hade de ibland svårt att se. De kunde också ha svårt att se att människor här hade en helt annan bakgrund än de arbetskamrater de mötte på sina praktikplatser. Tempo, förhållande till tid och vad man uppnår under en viss tid eller vilket innehåll ett arbete ska ha eller arbetsledningen kring detta eller vilka arbetsuppgifter man fick utföra och inte, blev utgångspunkten för

många och många gånger ändlösa diskussioner.

Jag vågar påstå att deltagaren lyckades väl i utbildningen. Han blev under utbildningen mer och mer nyanserad i sitt sätt att argumentera och där han tidigare projicerat sätt att vara på andra, kunde han nu se sitt eget beteende och sin egen roll i sammanhanget, men upptäckte också hur andra agerade. Han tog också ansvar på ett sätt som han inte gjort tidigare.

UTVECKLINGSSAMTAL

I början av utbildningen fanns bland deltagarna en påtaglig känsla av otillräcklighet om de överhuvudtaget skulle klara av utbildningen. För mig blev det därför viktigt att vara närvarande i utbildningslokalen, att finnas bland deltagarna, att möta dem på morgonen för att se, höra och känna av stämningar i mötet med varandra, med lärarna och i samband med det individuella lärandet. Det blev mycket viktigare än vad jag först trodde att det skulle vara. Det var utifrån det upplevda, det sagda som jag sedan kunde hjälpa, stödja och spegla händelser i samtalet. Jag valde därför att ha täta möten för utvecklingssamtal både i grupp och enskilt i början för att följa tyngden i det de beskrev.

Den fjärde deltagaren var den som jag från början kände mest oro inför. När jag mötte honom första gången, var han enligt egen uppgift deprimerad efter en lång sjukskrivningsperiod. Han beskrev vid detta tillfälle en oro för hur studierna skulle gå. Hans tidigare mönster hade varit att ge upp när otillräcklighetskänslan slog till. I början ägnade jag honom därför stor uppmärksamhet i syfte att just backa upp strukturer och studieplaner med tidsbegränsningar samt att lyssna till hans lärande i yrkesinriktningen. Han hade mycket hög studietakt och dessutom skedde allt yrkeslärande via självstudier. Detta eftersom vi endast lyckats få tag på en yrkeslärare som var beredd att skapa tentor och sätta betyg, inte undervisa.

Deltagaren var vid varje tillfälle för tentamen mycket väl förberedd och där andra tentade av 2- 3 kapitel tog han 10 kapitel i taget. Att klara just detta var viktigt för hans självkänsla. I utvecklingssamtalen försökte jag få honom att se hur det stressade honom att på en gång greppa så mycket, men jag märkte också att han verkligen ville bevisa för sig själv vilken kapacitet han hade och att han mårde bra av att klara av det.

Under utvecklingssamtalen var han också den, som tog möjligheten att spegla sitt eget sätt att förhålla sig till andra. Han hade mycket inom sig som han ville berätta om och det ledde till många, som jag ser det, utvecklande samtal både för honom och för mig. Han sade också innan utbildningen, att han såg Yes som en möjlighet att jobba med sin egen självreflektion. Under ett utvecklingssamtal kunde han t ex fundera kring hur ett samtal under en filosofisk diskussion hade gått till. Hade han tagit över helt, kört över de andra för att han själv sitter inne med mycket funderingar eller hur hade det varit? Han kunde lyfta fram att en av deltagarna hade varit alldeles tyst, varför hade hon varit det?

Under samhällskunskapskursen blev plötsligt deltagarens syn sämre. Jag kunde se hur han kämpade med texter och hur nära skärmen han tvingades sitta för att överhuvudtaget kunna läsa. Till slut gick han till optikern. Optikern remitterade honom till ögonläkaren som rätt snart kunde konstatera näthinneavlossning. Han blev sjukskriven större delen av hösten och fick lägga el-studierna på hyllan. Däremot fanns han kvar i kursinriktningen.

UTVÄRDERINGAR

Kontinuerliga utvärderingar fanns också med som ett inslag i utbildningen dels för att deltagarna ständigt skulle känna delaktighet i händelser och beslut rörande utbildningen, dels som verktyg för kvalitetssäkring. Syftet med utvärderingarna var också att deltagarna skulle känna att deras tankar och åsikter togs på största allvar och ledde till åtgärder och på så vis gav avtryck i utbildningens fortsatta existens.

HUR GICK DET SEDAN?

LÅNGT LIV AV TUNGT MISSBRUK BAKOM SIG

Hur bärkraftiga är de resurser som mobiliserats hos deltagarna under året i YES och hur utrustade är de att försörja sig genom sina nya yrkesområden? Det var en av frågorna som vi inledningsvis ställde oss. En utbildning sätter igång processer. Det väsentliga blir att de påbörjade processerna får ett fortsatt liv, att den nya yrkesidentiteten blir bärande även efter det att utbildningens ram-

verk upphör. I december 2004 avslutade den första gruppen sin utbildning. I sammanhanget får vi inte glömma att samtliga utom sjuttonåringen hade ett långt liv av tungt missbruk, kriminalitet och utanförskap bakom sig.

FICK ANSTÄLLNING PÅ SINA PRAKTIKPLATSER

Två av deltagarna - träarbetaren och plattsättaren fick direkt tillsvidareanställning på sina praktikplatser. För hästkötardeltagaren var det tydligt redan från början att hon skulle vara kvar på Basta och med sin utbildning fortsätta att utveckla stallverksamhet. Den fjärde deltagaren som under året blev tvungen att hoppa av yrkesinriktningen på grund av en synskada, (men fortsatte att delta i kursinriktningen), var också kvar på Basta med anpassade arbetsuppgifter.

Den unga plattsättaren började sitt nya yrkesliv med stor livslust. För honom handlade det inte bara om att sätta plattor eller att få ett jobb, vilket som helst, utan han visade ett påtagligt intresse för hantverket. I samtal med sin arbetsgivare tre månader efter det att han blivit anställd uttryckte denne hur nöjda de var med honom på arbetsplatsen. Hans duglighet ledde också till att ytterligare deltagare från Yes fick praktik på företaget. Nämnas kan också att han, i ett av de första lönebeskeden fick för mycket i lön. Detta påtalade han för arbetsgivaren. Enligt honom själv var det en direkt följd av de etiska och moraliska diskussionerna under utbildningen. Följande år fick han, för sin duglighet, löneförhöjning vid fyra tillfällen.

En liknade händelse skedde med träarbetaren som i ett arbetslag stötte på dilemmat att de övriga skrev upp åtta timmar, trots att de bara arbetat sju. Deltagaren hade även han, som han själv säger, de etiska samtalen och reflektionerna från utbildningstiden med sig och kände sig rustad att ta en diskussion med arbetskamraterna.

UTBILDNINGSBOK GAV RÄTT TILL HÖGRE LÖN

Träarbetaren hamnade dock på en relativt tuff arbetsplats. Vid samtal efter två månaders arbete berättade han att han fick timersättning och låg sådan, endast 63kr i timmen. Enligt honom själv fick han ingen sjukersättning om han var sjukledig, vilket han då inte kunde vara, men skulle behöva eftersom han led av sin hepatit. Vid helgdagar förlorade han dessutom timersättningen,

vilket syntes i lönekuvertet. I samtalet frågade jag honom om han kunde ta upp detta med sin arbetsgivare, men han vill inte. Han ville inte stöta sig med honom, rädd att bli av med jobbet. Han hade dessutom fått en lägenhet av arbetsgivaren och tyckte sig stå i tacksamhetsskuld till honom. Någon vecka efter vårt samtal hörde facket av sig till deltagaren, eftersom det var dags för honom att få branschens utbildningsbok. Utbildningsboken gav honom automatiskt rätten till högre lön. På så vis löste sig lönefrågan.

VIKTEN AV MENTORSKAP

Vidare uttryckte träarbetaren en känsla av otillräcklighet i jobbet. Som praktikant kunde han hela tiden fråga om han inte riktigt visste hur han skulle utföra ett jobb. Nu ville han inte det. Som utbildad kände han att han självständigt måste klara momenten. Otillräcklighetskänslan tärde på det självförtroende, som han tyckte att han fått under utbildningstiden. Och till vår stora sorg orkade inte deltagaren fortsätta. Ett år efter avslutad utbildning föll han tillbaka i missbruk.

När det gäller osäkerheten inför yrkesrollen, med extra sårbarhet på grund av målgruppens bakgrund, har man i Yes utbildningen efter träarbetarens beskrivning, börjat diskutera vikten av mentorskap.

Det är viktigt att deltagarna under utbildningen får etablera en relation till en mentor, som sedan kan bli det stöd som man många gånger behöver i arbetslivet. Många har nog spontant en mentor, någon man ringer till när man har frågor, men många gånger saknas just det nätverket. För att minska sårbarheten eller osäkerheten när eleven ska ut i yrkeslivet kan mentorn vara en mycket viktig faktor.

EN NY MÖJLIGHET – GYMNASIEBETYG

Deltagaren som gick hästskötärbildning skulle egentligen, innan utbildningens slut, ha genomgått en validering via Ridsportförbundet för att få hästskötardiplomet. Hon fick tid för validering i november men kände sig inte redo och ville skjuta upp tillfället. Nästa tillfälle var den 21 april. Under våren åkte hon, för att inte avbryta den lärande processen, till sin praktikplats två dagar i veckan. Hon var väl medveten om att provtillfället skulle vara svårt och att hon kanske inte skulle klara alla momenten. Det är allmänt känt att provet är avancerat. Provet misslyckades också. Det

var just så svårt som hon befarat. Det var femton som deltog i provet. Endast två klarade alla delmomenten. Det hon dock kände sig stärkt i var dels att hon var nära att klara det, dels att hon nu visste vad som förväntades av henne. Men en annan möjlighet dök upp. I och med att Yes från och med läsåret 2004 fick gymnasiekurser kunde deltagaren, istället för att genomgå ett svårt valideringsförfarande, få gymnasiebetyg.

HUR DET GICK FÖR ANDRA GRUPPER INOM YES?

GRUPPEN FICK SLAGSIDA REDAN FRÅN BÖRJAN

Hösten 2003 började sex ungdomar vägledda via Södertälje kommun och två vuxna från Basta, Yes utbildningen. Gruppen fick slagsida redan från början av flera skäl, dels var det för många ungdomar i förhållande till vuxna, dels bar ungdomarna och en av de vuxna på liknande problematik (långsam inläring, dyslexi, koncentrationssvårigheter, låg motivation, låg initiativförmåga), som gjorde att det var svårt att mobilisera styrkraft i undervisningen, medan den andra vuxna från Basta på alla sätt ville komma vidare i sina studier.

Utbildningens lösningsfokuserade arbetssätt sattes på prov när samtliga skulle få arbeta efter sina förutsättningar. Vi fann en hel del lösningar som deltagarna var nöjda med, men det blev ändå så att den vuxne med hög studiemotivation identifierade sig mer med lärarna och det blev så småningom ohållbart. Terminen i Yes utbildningen blev dock något mycket positivt för den deltagaren. Hon hade nu insett vilken kapacitet hon hade och kände sig därför rustad att söka en ettårig kurs i projektadministration på Komvux.

GICK I MÅL MED GODKÄNDA BETYG

Den andra vuxna lämnade efter två månader Basta och därmed Yes utbildningen. En 16-årig deltagare lämnade också utbildningen innan hon var i mål. Kvar var fem unga killar, två plattsättare, två elektriker och en som läste till kock. De fullföljde studierna med godkända gymnasiebetyg i sina respektive yrkesämnen och godkända kursbetyg. En av ungdomarna fick jobb på sin praktikplats, två valde att studera vidare på Komvux, två har ännu inte fått, men söker jobb på sina betyg. Med tanke på att samtliga av de fem deltagarna bar på någon form av problematik ser vi re-

sultatet som en framgång. För deltagarna själva var det stort att överhuvudtaget bli godkända. Två av killarna saknade helt godkända betyg från grund och gymnasieskolan.

STUDIESTÖDJARNA BLEV ARBETSLÖSA

I den tredje gruppen, som var en blandad grupp med vuxna och ungdomar, uppstod äntligen de dynamiska effekter som vi ville med blandade grupper. Gruppen var integrerad på flera sätt, dels när det gäller målgrupp (fyra hade missbrukarbakgrund, tre inte), dels när det gäller studiekapacitet. Det fanns de i gruppen, som med lätthet klarade prov efter prov, och de som fick kämpa för att uppnå godkända resultat. Det medförde att solidaritet uppstod i gruppen med omtanke om varandra och studiestöd. I tidigare grupper hade studiestödjarna fyllt en viktig funktion som just stödjare. I denna grupp blev de mer eller mindre arbetslösa, eftersom de äldre i gruppen tog hand om de yngre. Att samarbeta med de yngre blev, enligt dem själva, ett bra sätt för de äldre att lära genom att lära andra – och de yngre, fick på ett naturligt sätt, det studiestöd som de så väl behövde. Dessutom ställdes högre krav i denna grupp, eftersom samtliga kurser gav gymnasiebetyg.

YES-LÄRARE BLEV "ÅRETS BYGGLÄRARE"

Yrkesläraren, som hade funnits med i utbildningen sedan starten arbetade nu på ett helt annat sätt i Yes, än vad han gjort från början. I början fanns tendenser till "korvstoppning" och bristande lyhördhet för deltagarna, eller den undervisning som Freire kallar för bankundervisning. Istället för att kommunicera ger läraren ut kommunikéer, gör insättningar som eleverna tar emot, lär in och repeterar. Det ledde ibland till frustration och konflikter uppstod. Men med tiden danades han i Yes - andan kring vem utbildningen var till för och hur man följer och skapar utbildningen efter deltagarnas behov vilket var väldigt positivt. Vi var också mycket stolta när just denne lärare belönades med Regionala yrkesnämndens pris som "Årets Bygglärare 2004".

MÅNGA FLER SÖKANDE ÄN PLATSER

Hösten 2004 sökte många fler utbildningen än det fanns platser. Yes tar egentligen bara emot 7-8 deltagare, men vid första lektionstillfället var nio deltagare samlade. Inom två månader hade dock tre hoppat av och efter jul var bara fem kvar: tre plattsåtagare, varav två vuxna och en sextonåring,

samt en 22 årig hästkötare och en vuxen som studerade till hundinstruktör. Anledningen till avhoppet var flera; en elev var vägledad till Yes restauranginriktning, men kom fram till att hon inte ville jobba inom den branschen, en deltagare boende på Basta hade sökt utbildningen innan sommaren, men var redan innan utbildningsstart osäker på om han ville. Han övertalades att prova. En vuxenstuderande till elektriker hade stora privata problem – klarade därför inte av studierna. Ytterligare en av ungdomarna fick depression och var tvungen att efter lång sjukskrivning hoppa av utbildningen.

SAMTLIGA DELTAGARE FRÅN MÅLGRUPPEN

Deltagarna som var kvar i utbildningen var på många sätt intressanta att följa. Samtliga kom från projektets målgrupp och kämpade på samma sätt som den första gruppen av Yes deltagare med sina ”ryggsäckar”. En hade dubbeldiagnos, dyslexi och långsam inläring. En hade bland annat genom sitt missbruk tydliga språkliga hinder. En var endast 16 år och på väg in i kriminalitet och kämpade med sin identitet. Denna deltagare bar också på tillkortakommanden under utbildningstiden, eftersom han knappt tillbringat en dag i skolan sedan han gick i fjärde klass. En deltagare hade tidigare varit inskriven på en arbetsförmedling för unga handikappade och kämpade i början med tvivel på sina egna möjligheter. Den femte deltagaren var dock mycket resurstark, men i pågående rehabilitering, vilket påverkade honom om det blev för pressat i utbildningen.

Alla deltagare gjorde en resa i utbildningen, som för sig förtjänar att belysas i en egen studie. De lärande processerna var påtagligt synliga för samtliga deltagare och lyftes ofta fram till exempel under fredagarnas utvärderingar. Allt det vi i utbildningen hämtar kraft ur hos Freire kunde följas bland deltagarna – det aktiva reflekterandet, medvetandegörandet, den språkliga utvecklingen, ansvarstagandet, tron på de egna möjligheterna, solidariteten i gruppen – hur de stöttade varandra. Tre av fem deltagare fick också praktikplatser, som liksom utbildningen, bekräftade deras resurstyrka.

ATT VÄGLEDA VIDARE

Efter fyra grupper i YES kunde vi notera ett viktigt moment strax innan utbildningen avslutades; att vägleda deltagarna vidare. En deltagare i första gruppen fick arbete och lägenhet av sin praktikhandledare direkt efter avslutad utbildning. Efter trettioårigt missbruk och endast ett och ett halvt års rehabilitering på Basta, föll han tillbaka i missbruk.

Idag har vi vägledande samtal för bastianer som känner oro för den traditionella arbetsmarknaden. Vi belyser då alternativ till normen att få jobb och lägenhet på "utsidan". Där kommer Basta in som den drogfria trygga arbetsmarknaden. Det ligger också i Bastas intresse att bevara kompetens inom företaget. Det ställer också krav – krav på att kunna tillmötesgå deltagare som genom utbildning utvecklats och då behöver nya utmaningar inom organisationen.

Med deltagare som kommer utifrån för vi också samtal om hur tiden efter utbildningen ser ut. Vi försöker på alla sätt undvika att vägleda ut till arbetslöshet. Om den studerande inte lyckas få en anställning direkt efter utbildningen erbjuder vi idag förlängd praktik och jobbar parallellt med att stödja deltagaren att söka arbete under praktikperioden. Det som också är intressant i sammanhanget är att flera deltagare under året i Yes, både ungdomar och vuxna, upptäcker sin studiebegåvning och bestämmer sig för att studera vidare. En deltagare i tredje gruppen, blev färdig träarbetare, men studerar idag kemi, biologi, fysik mm på komvux med siktet inställt på att bli marinbiolog.

SLUTORD

I juni 2003 ägde ett intressant möte rum mellan Kriminalvårdsstyrelsens utbildningsgrupp och Basta Arbetskooperativ. Tillsammans diskuterades Yes utbildningens upplägg, innehåll och form. När det gäller yrkesinriktningen skilde sig inte upplägget från de utbildningar som man erbjöd intagna inom Kriminalvården, men när det gällde Yes utbildningens kursinriktning med kurser i makt och ledning, attityder och entreprenörskapet i stort samt den egenmaktbaserade pedagogiken där deltagarna hela tiden utmanades i sina invanda föreställningar kring etik och moral och attitydfrågor väckte innehållet stort och genuint intresse.

Jag är övertygad om att egenmaktspedagogik behövs som grundfundament för målgruppen. Att tillsammans med andra få diskutera utifrån sin bakgrund, sin speciella livssituation, sitt sätt att tänka och agera, att inte behöva tänka på vad som är politiskt korrekt eller salongskorrekt i diskussioner, är en styrka i utbildningen. Det är också en förutsättning för att kunna utmana sitt tänkande och sina invanda föreställningar samt att möta kunskap i utbildningen vilken, enligt Freire, får växa fram genom uppfinning och återuppfinning, genom den ständiga, hoppfulla utforskning människor företar sig i världen och med varandra.

I en sådan utbildning blir lärarnas förhållningssätt en viktig faktor. Utan plattform för jämbördighet, inflytande, delaktighet och medansvar kan inte egenmakt uppnås. I många traditionella utbildningssystem kan jag antingen se en alltför stor välvillighet att hjälpa så kallade "utsatta" och på så vis frånta dem möjligheter att mobilisera självkontroll eller det motsatta, en fyrkantighet som inte skapar något handlingsutrymme för deltagarens egenmakt. I Bastas ideologi finns vägen till egenmakt via arbete, solidaritet, kommunikation, kvalitet, oberoende och stolthet. Det genomsyrar också Yes på alla nivåer. Utmaningen för pedagogerna ligger i att utifrån ideologin skapa just det handlingsutrymme där deltagarna och gruppen tryggt kan verka och växa och bli medvetna om sina inneboende resurser - och på så vis mobilisera en ny identitet - en yrkesidentitet.

BILAGA 1

YES utbildningens pedagogiska grundsyn

”När Basta inom ramen för Equal- projektet ska starta en Yrkes och entreprenörsutbildning utgör denna filosofi även basen för utbildningens pedagogiska grundsyn. De flesta inom målgruppen har ingen eller mycket låg grundutbildning, men saknar för den skull inte resurser att lära. Utbildningen ska ses som ett medel för utsatta människor att åter ta makten över sig själva, att genom utbildning få en positiv självbild och bli stärkta i sin yrkesroll. Vikten av att erövra ett språk och på så vis förmågan att kommunicera med andra, ska ges en central betydelse, därför tillkommer en sjunde ideologisk grundsten i YES: ”Språkets makt”. Ett torftigt språk kan ge en förlamande mindervärdighetskänsla gentemot andra grupper än den egna gruppen, (t ex missbrukargruppen). För att uppnå språkligt självförtroende ska de studerande på YES kontinuerligt få stöd att vinna makt över beslut och händelser. Med hjälp av genomtänkta arbetsmetoder ska en större självförståelse och en ökad medvetenhet om de egna möjligheterna skapas.

YES är en Yrkes och entreprenörsutbildning där den valda inriktningen t ex bygg och anlägg bildar grunden för utbildningen. Inom YES ska ”arbetets pedagogik” råda. I alla sammanhang ska de studerande känna att de får användning av det de lär sig. Kunskapen måste kunna sättas in i ett sammanhang, vara meningsfull. Det innebär att ämnen som matematik och svenska, som ingår i baskursen, ska kunna relateras till den blivande yrkesrollen. Insikten om arbetets kommunikativa betydelse skall också ha en central roll. Inom YES ska kvalitetsmedvetandet betonas. Kvalitet är också förutsättningen för att kunna driva ett framgångsrikt företag. Produkterna måste hålla hög kvalitet. Det gäller även undervisningen på YES. Allt arbete inom utbildningen ska vara en källa till stolthet och förändrad självbild.

När det gäller YES pedagogiska grundsyn är det angeläget att ta till sig av den forskning som finns kring otraditionella inlärningsmetoder. Metoderna ska ses som ett redskap för att medvetandegöra tankeprocesser där nya ord, nya begrepp, nya perspektiv, nya kulturer och ett nytt språk kan födas.

Idag finns det flera utarbetade metoder för lärande utvärdering som dels betonar verklighetsanknytning och problemorientering, dels kan innehålla flera pedagogiska metoder och synsätt. Det väsentliga i metoderna bör vara att de systematiskt arbetar med lärandet i arbetet och att metodiken är handlingsinriktad. Metoderna ska vara direkt arbetsrelaterade, utveckla samarbetsrelationer, vidga perspektiv och påverka invanda föreställningar.

Empowerment och jämställdhetsperspektivet

Oavsett vilken arbetsmetod eller vilken forskningsgrund pedagoger inom YES väljer, är det väsentligt att de som går YES, involveras i sitt eget lärande samt att empowerment och jämställdhetsperspektivet genomsyrar verksamheten på alla nivåer. Under hela utbildningen ska de studerande ges möjlighet att reflektera över könsroller, vad jämställdhet innebär samt få resonera kring attityder, respekt och maktfrågor. En omvänd processordning bör också tillämpas, där vardagsproblem lyfts fram, för att sedan bakvägen teoretiseras.”

(Ur Yes-utbildningens pedagogiska program)

BILAGA 2

Samarbete med branschorganisationen

Yes utbildningen fick ett nära samarbete med utbildningsenheten på Byggmästarföreningen och Byggettan (RYK). Samarbetet med RYK (regionala yrkeskommittén) visade sig mer än lönsamt för de studerande, inte bara gymnasiepoäng blev inträdesbiljetten på arbetsmarknaden, utan även praktikens timmar räknades som påbörjad lärlingstid och gav sammanlagt 800 timmar under 40 veckors studier.

I trä-arbete beroende på studietakt mellan 600 – 800 gymnasiepoäng i karaktärsämnet trä-arbete
800 lärlingstimmar (tid som görs under praktikveckorna)
350 gymnasiepoäng i de kurser som ingår i kursinriktningen
Sammanlagt 1800- 2000 lärlingstimmar inskrivna i utbildningsbok som utarbetas av branschorganisationen

I platts. beroende på studietakt mellan 600- 700 p i karaktärsämnet plattsättning
800 lärlingstimmar (tid som görs under praktikveckorna)
350 gymnasiepoäng i de kurser som ingår i kursinriktningen

1700 – 1800 lärlingstimmar inskrivna i utbildningsbok som utarbetas av branschorganisationen

KÄLLFÖRTECKNING

Carlberg Alec (2001) ”*Socialt Företagande*”, Socialstyrelsen

Heule Cecilia (2002) ”*Exemplet FUNK – att reproducera ett idéburet projekt*”, Socialhögskolan i Lund, Magisteruppsats

Heule Cecilia (2005) ”*Makt, kön & identitet – En utvärdering om att vara kvinna på Basta*”, Lunds Universitet

Freire Paulo (1972) ”*Pedagogik för de förtryckta*”, Gummessons förlag

Holmér Jan & Starrin Bengt (red) (1993) ”*Deltagarorienterad forskning*”, Studentlitteratur, Lund

Krogstrup Hanne, 1997, ”*Brugerindragelse og organisatorisk laering i den sociala sektor*”, Åhus: Systime

Lange Ernst (1972) ur förordet av Freire Paulo (1972) ”*Pedagogik för de förtryckta*”, Gummessons förlag

Maltén Arne (1984), ”*Vad är kunskap?*”, Liber

Meeuwisse Anna (2001), ”*Ett högriskprojekt. Om missbrukarrehabilitering på Basta Arbetskooperativ*”, Sköndalsinstitutets forskningsavdelning, Stockholm

Rhode Sten (1972) ur förordet av Freire Paulo (1972) ”*Pedagogik för de förtryckta*”, Gummessons förlag

Svensson Bengt (1996) ”*Pundare, jonkare och andra – med narkotikan som följeslagare*”, Carlsons bokförlag, Stockholm